



**ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ
НАПН УКРАЇНИ**

ДІЧЕК Н. П.

Робоча програма дисципліни
СТАНОВЛЕННЯ І РОЗБУДОВА
УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ
У КОНТЕКСТІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ПІДХОДУ

для здобувачів вищої освіти

Ступінь «Доктор філософії»
Спеціальність 011
Освітні, педагогічні науки

Київ – 2023

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ**

ДЧЕК Н. П.

**СТАНОВЛЕННЯ І РОЗБУДОВА УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ
У КОНТЕКСТІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ПІДХОДУ**

РОБОЧА ПРОГРАМА

дисципліни для здобувачів вищої освіти

ступінь «Доктор філософії»

спеціальність: *011 Освітні, педагогічні науки*

КИЇВ
Педагогічна думка
2023

УДК 431. 57(0.034.2)

Робоча програма затверджена на засіданні вченої ради Інституту педагогіки НАПН України (протокол № 12 від «31» серпня 2022 р.).

Дічек Н. П. Становлення і розбудова української освіти у контексті цивілізаційного підходу. Робоча програма навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» / Н. П. Дічек. [Електронне видання]. – Київ: Педагогічна думка, 2023. – 24 с.

DOI: 10.32405/978-966-644-671-1-2022-22

ISBN 978-966-644-671-1

Рецензенти:

Гоголь Наталія Валеріївна, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

Головко Микола Васильович, доктор педагогічних наук, доцент, заступник директора з наукової роботи Інституту педагогіки НАПН України.

У робочій програмі навчальної дисципліни «Становлення і розбудова української освіти у контексті цивілізаційного підходу» – 011 Освітні/педагогічні науки описано основні складники: мету і завдання дисципліни, окреслено інтегральну компетентність, загальні і фахові компетентності, яких має набути здобувач освітнього рівня «доктор філософії» у процесі вивчення дисципліни; розкрито зміст лекцій і семінарських занять, зміст і вимоги щодо виконання аспірантами самостійної роботи; зазначено форму оцінювання результатів навчання здобувачів, здійснювану за 100-бальною шкалою, шкалою ECTS та національною шкалою; подано основну і додаткову літературу до лекцій і семінарських занять.

The work program of the discipline "Formation and development of Ukrainian education in the context of the civilizational approach" - 011 «011 Educational/Pedagogical sciences» describes the main components: the purpose and objectives of the discipline, the integral competence is outlined, general and professional competencies that an applicant for the educational level "Doctor of Philosophy" of the discipline must acquire; the content of lectures and seminars and the content and requirements for the performance of independent work by graduate students are revealed; the form of assessing the learning outcomes of applicants is indicated, performed on a 100-point scale, the ECTS scale and the national scale as well; basic and additional literature for lectures and seminars is presented.

© Інститут педагогіки НАПН України, 2023 рік

© Педагогічна думка, 2023 рік

© Дічек Наталія Петрівна, 2023 рік

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 1	Галузь знань: <u>01 – «Освіта/Педагогіка»</u>	Нормативна навчальна дисципліна
Загальна кількість годин – 30		
Модулів – 1	Спеціальність: <u>011 «Освітні, педагогічні науки»</u>	Рік підготовки:
Змістових модулів – 1		2-й
		Семестр
		3-й
Індивідуальне заняття не передбачено	Ступінь вищої освіти <u>Доктор філософії</u>	Лекції
		6 год.
		Семінарські
		14 год.
		Самостійна робота
		40 год.
		Вид контролю: екзамен

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

2.1. Метою навчальної дисципліни «Становлення і розбудова української освіти у контексті цивілізаційного підходу» є:

- формування і розвиток у здобувачів критичного осягнення культурно-історичних процесів шляхом узагальнення знань з історії розвитку української освіти у сув'язі з ключовими процесами у світовому історико-педагогічному процесі, сформульованих, по-перше, на новітніх засадах й інтердисциплінарності, інтелектуальної історії, по-друге, на засадах цивілізаційного та порівняльного підходів;

- сприяння поглибленню інтеріоризації національної самоідентифікації здобувачів шляхом занурення у дослідження історії національної освіти на підставі цивілізаційного виміру світового історико-педагогічного процесу.

2.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є формування таких компетентностей:

інтегральна компетентність (ІК):

– здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері освіти, застосовувати методологію наукової та педагогічної

діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого повинні мати наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

загальні компетентності (ЗК):

- **ЗК 1.** Здатність самостійно здобувати нові знання в галузі освіти, теорії та методики навчання.
- **ЗК 2.** Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
- **ЗК 3.** Здатність мислити аналітично та критично у процесі науково-дослідної діяльності.
- **ЗК 4.** Здатність добирати і застосовувати кращі освітньо-педагогічні практики у професійно-педагогічній діяльності.
- **ЗК 5.** Здатність мотивувати учасників освітнього процесу до роботи в команді.
- **ЗК 8.** Здатність розв'язувати дослідницькі проблеми із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.
- **ЗК 9.** Здатність цінувати та пропагувати українську культуру та освіти, поважити мультикультурність.

фахові (професійні) компетентності (ФК):

- **ФК 1.** Здатність використовувати когнітивні та практичні уміння, навички, майстерність та інноваційність на рівні, необхідному для моделювання та організації освітнього процесу.
- **ФК 2.** Здатність усно і письмово презентувати та обговорювати результати наукових досліджень українською.
- **ФК 5.** Здатність організації партнерської (суб'єкт-суб'єктної) взаємодії в науково-дослідній діяльності та освітньому процесі.
- **ФК 7.** Здатність використовувати спеціалізовані уміння та навички розв'язання проблем для виконання кваліфікаційної праці (дисертації) та презентації результатів власних наукових досліджень.

Програмні результати навчання

Програмні результати навчання	Компетентності	Знання	Уміння та навички
ПРН			
ПРН 1	Здатність самостійно здобувати нові знання в галузі освіти, теорії	<ul style="list-style-type: none"> - знання про різні типи джерел інформації та способи роботи з ними; - знання про сучасні технології пошуку, аналізу та інтерпретації професійно значущої інформації; - знання про методи та інструменти оброблення та аналізу інформації. 	<ul style="list-style-type: none"> - уміння працювати з джерелами різних типів; уміння здійснювати пошук, оброблення та аналіз професійно значущої інформації; - уміння застосовувати методи та інструменти для оброблення та аналізу професійно значущої інформації.
ПРН 2	Здатність генерувати нові ідеї (креативність).	<ul style="list-style-type: none"> - знання про сучасні світові та вітчизняні освітньо-наукові тренди та освітні практики; - знання про креативне мислення, інноваційну науково-дослідну діяльність в галузі освіти; 	<ul style="list-style-type: none"> - уміння постійно оновлювати знання в галузі освіти та наук про освіту, зокрема її історію; - уміння визначати актуальні проблеми освітньо-предметної галузі і педагогічної науки та пропонувати механізми їх вирішення, керуючись у тому числі й знаннями про минулий педагогічний досвід; - уміння приймати ефективні рішення під час здійснення науково-дослідної та професійно-педагогічної діяльності з критичним урахуванням минулого й теперішнього освітнього досвіду
ПРН 4	Здатність застосовувати кращі освітньо-педагогічні практики у професійно-педагогічній діяльності	<ul style="list-style-type: none"> - знання про сучасні світові та українські інноваційні освітньо-педагогічні практики, механізми їх застосування в умовах конкретного закладу освіти. 	<ul style="list-style-type: none"> - уміння виявляти кращі сучасні освітньо-педагогічні практики; - уміння адаптувати інноваційні освітньо-педагогічні практики до потреб системи освіти в Україні;

ПРН 5	Здатність мотивувати учасників освітнього процесу до роботи в команді	- знання про сутність мотивації, мотивацію учіння, теорії мотивації; знання про цілі навчання та способи їх досягнення; знання про методи організації командної роботи.	- уміння визначати стратегічні та тактичні цілі навчання; - уміння організувати учасників освітнього процесу задля досягнення спільної освітньої мети.
ПРН 8	Здатність розв'язувати дослідницькі проблеми із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності	- знання про сутність понять професійної етики та академічної доброчесності у контексті виконання завдань семінарських занять і здійснення самостійної роботи	- уміти дотримуватися правил професійної етики та академічної доброчесності у ході виконання завдань, у самостійній роботі, у підготовці до іспиту
ПРН 9	Здатність цінувати та пропагувати українську культуру та освіту, поважити мультикультурність	- знання про традиції української національної культури та освіти; - знання про мультикультурність сучасного суспільства, толерантність та попередження виникнення конфліктних ситуацій	- уміння виявляти повагу до української національної культури й освіти, цінувати їх та пропагувати кращі традиції; - уміння бути толерантним у сучасному мультикультурному суспільстві.
ПРН 10	Здатність використовувати когнітивні та практичні уміння, навички, майстерність та інноваційність на рівні, необхідному для моделювання та організації освітнього процесу у закладах освіти	- знання історико-педагогічних особливостей та тенденцій розвитку методики навчання відповідно до предметної спеціалізації; - знання про сучасні освітні технології	- уміння визначати актуальні проблеми методичної науки та освітньої практики (відповідно до предметної освітньої галузі); - уміння створювати авторські методичні системи на основі використання набутих знань, вироблених людством, та оперуючи знаннями з українського досвіду освіти прийдешніх поколінь і генеруючи на цих засадах інноваційні моделі організації освітнього процесу.
ПРН 14	Здатність організації партнерської (суб'єкт-суб'єктної) взаємодії в науково-дослідній діяльності та освітньому процесі.	- знання принципів партнерської взаємодії в науковій діяльності та освітньому процесі; - знання особливостей та етапів формування суб'єкт-суб'єктних відносин;	- уміння застосовувати механізми реалізації партнерської взаємодії між дослідниками, учасниками освітнього процесу, представниками громадських організацій; уміння координувати та стимулювати суб'єкт-

		- знання основних форм конструктивної взаємодії між дослідниками, учасниками освітнього процесу.	суб'єкту взаємодію.
ПРН 16	Здатність використовувати спеціалізовані уміння та навички розв'язання проблем для виконання кваліфікаційної праці (дисертації) та презентації результатів власних наукових досліджень.	<ul style="list-style-type: none"> - знання психолого-педагогічних засад здійснення науково-дослідної діяльності; - знання про методику аналізу історичної компоненти дисертаційної роботи з метою визначення обсягу розробленості досліджуваної проблеми та розроблення механізмів її вирішення; - знання вимог до публікацій на здобуття наукового ступеня; - знання вимог до кваліфікаційної праці (дисертації), її структури, технології виконання та презентації отриманих наукових результатів; 	<ul style="list-style-type: none"> - уміння визначати історико-освітній складник вибраної наукової проблеми в обраній освітньо предметній галузі; - уміння планувати етапи наукового дослідження; - уміння добирати оптимальний корпус джерел як підґрунтя та складник методологічного інструментарію, застосовувати методи педагогічного і міждисциплінарного дослідження; - уміння забезпечувати і оформляти стислий історико-освітній складник результатів дослідження в наукові публікації та супроводжувати їх подання до фахових видань, зокрема, таких, що входять до провідних міжнародних науко метричних баз; - уміння презентувати ключові результати наукового дослідження на базі обґрунтування історико-освітнього складника дослідження.

У *результаті* вивчення дисципліни «Становлення і розбудова української освіти у контексті цивілізаційного підходу» здобувач повинен:

знати:

- ключові питання культурно-історичного розвитку України, перебіг освітніх подій й педагогічні феномени у їх історико-генетичному вимірі;
- сучасні теоретико-методологічні основи здійснення історичних реконструкцій з досліджуваної проблематики як інваріантного складника дисертаційної роботи;
- практичні вимоги до оформлення у дисертації історико-дослідницьких екскурсів, аргументованих висновків,
- технічні вимоги щодо використання джерел й виконання коректних посилань на джерела;

вміти:

- оперувати основним відомостями й фактами історії культурно-освітнього розвитку України у взаємозв'язку з всесвітньою, насамперед європейською історією освітніх процесів;
- обґрунтовувати власну наукову концепцію (гіпотезу, науковий підхід) дослідження, послуговуючись історичною аргументацією;
- характеризувати каузальні аспекти історико-освітнього процесу;
- розробити теоретико-історичний складник докторської роботи;

обґрунтовувати та проявляти ставлення:

- до історико-освітніх подій і фактів, педагогічних персоналій у визначенні перспективних тенденцій розгортання певних (відповідно до тематики власної дисертації) освітніх процесів в Україні.

Програма навчальної дисципліни «Становлення і розбудова вітчизняної освіти» складається з одного модулю. На вивчення навчальної дисципліни відводиться 30 годин / 1 кредит за ЄКТС.

3. ПРОГРАМА ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви блоків (модулів) і тем	Кількість годин				
	усього	у тому числі			
		лекції	семінарські	практичні	самостійна робота
Тема 1. Всесвітній історико-освітній процес і вітчизняний історико-освітній процес як предмети історії освіти. Цивілізаційний підхід до тлумачення історії. Рівень загального, особливого й одиничного в історико-освітньому процесі (домодерна доба).	20	2	2/4	-	14
Тема 2. Рівень загального й особливого у світовому історико-освітньому	20	2	2/4	-	14

процесі (модерна доба). Освітні процеси на українських землях. Роль особи у розвитку освітніх процесів					
Тема 3. Вітчизняний історико-освітній процес і школа в Україні у постмодерну добу. Сучасні євроінтеграційні й глобалізаційні процеси в освіті та їх вплив на українську освітню галузь. Новітні наукові підходи до історико-освітніх досліджень	20	2	2/6	-	14
Всього годин	60	3/6	6/14	-	40

4. ТЕМИ ЛЕКЦІЙ

№ з/п	Назви тем лекцій	Кількість годин
1.	Всесвітній історико-освітній процес і вітчизняний історико-освітній процес як предмети історії освіти. Цивілізаційний підхід до тлумачення історії. Рівень загального, особливого й одиничного в історико-освітньому процесі (домодерна доба).	2
2.	Рівень загального й особливого у світовому історико-освітньому процесі (модерна доба). Освітні процеси на українських землях. Роль особи у розвитку освітніх процесів	2
3.	Вітчизняний історико-освітній процес і школа в Україні у постмодерну добу. Сучасні євроінтеграційні й глобалізаційні процеси в освіті та їх вплив на українську освітню галузь. Новітні наукові підходи до історико-освітніх досліджень	2
	Разом	6

Тема 1. *Всесвітній історико-освітній процес і вітчизняний історико-освітній процес як предмети історії освіти. Цивілізаційний підхід до тлумачення історії. Рівень загального, особливого й одиничного в історико-освітньому процесі (домодерна доба).*

Поняття про всесвітній історико-освітній процес. Поняття про локальну й велику цивілізації. Поняття про цивілізаційний, формаційний, антропологічний підходи до тлумачення історії. Типи цивілізацій (за А.Тойнбі, О.Шпенглером).

Періоди розвитку людства (різні підходи до періодизації суспільно-історичних процесів) й освіта. Поняття про домодерну, модерну й постмодерну добу розвитку освіти в світі. Роль релігії у поширенні освіти.

Релігія як рушій освітніх процесів на українських землях у княжу добу. Освітньо-виховні традиції українців у XIV-XV ст.

Приклади слайдів презентації до лекції №1

Лекція № 1

Загальний вступ. Всесвітній історико-освітній процес і вітчизняний історико-освітній процес як предмети історії освіти. Цивілізаційний підхід до тлумачення історії. Рівень загального, особливого й одиничного в історико-освітньому процесі (домодерна доба).

ДОМОДЕРНА ДОБА

Загальне - формування писемної культури

і інститутів освіти

Особливе - перші вияви рецепції(переймання і використання) досягнень науки й освітніх зразків від Давнього Єгипту → Давньої Греції → Західного християнства)

Одиничне - різні традиції письма (клинопис на глиняних дощечках (шумеро-вавілонська цив., на папірусі Дав.Єгипет, на панцирах черепах (Китай)

ДОМОДЕРНА ДОБА

Україна:

Київська Русь – Ярослав Мудрий (978-1054) і школа «книжного вчення» (рецепція візантійської традиції – грецька мовальні мистецтва), монастирські школи. Навчання грамоти дівчат (діти можновладців).

«Повчання» князя Володимира Мономаха (1117 р.) дітям – християнські ідеали.

Навчальні книги - «Азбука», «Часослов», «Псалтир», «Молитвослов».

«Горинько» Іоанна Грішного (1076 р.) – канони виховання у тогочасному (феод.) суспільстві (братодлюбство, покора Богові і господарю). Є методика навчання читання.

Розвиток історії педагогіки в Україні (за Н.М.Гупаном)

Розвиток історії педагогіки в Україні (друга половина XIX ст. - початок XXI ст.)

I період (друга половина XIX ст. 1916 р.) - становлення вітчизняної історико-педагогічної науки

II період (1917 - 20-ті рр. XX ст.) формування нових тенденцій у вітчизняній історії педагогіки

III період (30-80ті рр. XX ст.) розвиток вітчизняної історико-педагогічної науки на засадах марксистської ідеології

IV період (90-ті рр. XX ст. - початок XXI ст.) Переосмислення історико-педагогічного процесу з нових методологічних позицій

Усього 26 слайдів

Схема-зразок самостійного виконання завдання до лекції №1 (за умовно виділеними історичними періодами)

1. Складіть таблицю «Педагоги (філософи) Китаю, Індії, Арабського світу, європейського Середньовіччя» (по 1-2 персоналії з країни)
Ім'я (+ країна)
Роки життя
Проблеми, над якими розмірковував мисленик (2- 3 проблеми)
2. Складіть таблицю «Педагоги (філософи) Європейського Середньовіччя і Просвітництва» (по 1-2 персоналії з країни)
Ім'я (+ країна)
Роки життя
Проблеми, над якими розмірковував мисленик (2- 3 проблеми)
3. Складіть таблицю «Українські священнослужителі-просвітники 10-16 віків»
Ім'я
Роки життя
Проблеми, над якими розмірковував мисленик (2- 3 проблеми)
4. Робота з термінами. На підставі тексту лекції та рекомендованої літератури надайте визначення поняттям (глобалізаційні процеси в освіті; комунікативні практики, прагматизм як течія в освіті).

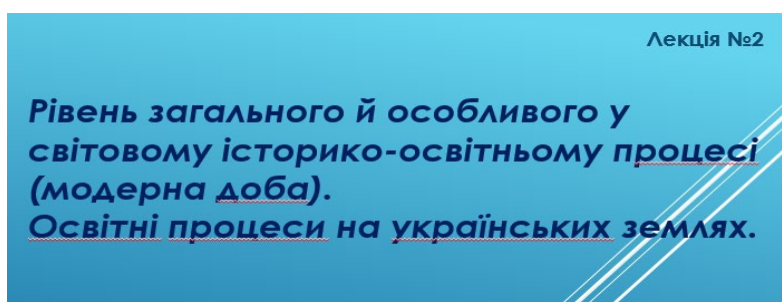
Тема 2. *Рівень загального й особливого у світовому історико-освітньому процесі (модерна доба). Освітні процеси на українських землях. Роль особи у розвитку освітніх процесів.*

Розвиток освітніх тенденцій в умовах локальних цивілізацій Західної Європи і США у модерну добу (Ренесанс, Просвітництво, індустріальне суспільство). Тенденції розвитку європейської й американської шкільної освіти на перетині ХІХ й ХХ ст.: трудова школа, школи вільного виховання, реформаторська педагогіка, педагогіка прагматизму, формування ідей гуманістичної педагогіки (педологія, педагогічна психологія). Вік дитини.

Українці як самостійна культурно-історичної спільнота. Освітні традиції українців у ХУІ-ХУІІІ ст.: братські школи, Острозька академія, Києво-Могилянська академія. Значення спадщини Г.Сковороди для розвитку філософських засад української педагогіки. Розвиток педагогічних традицій в умовах локальної цивілізації імперської Росії. Громадський рух за національну українську школу на зламі ХІХ-ХХ ст.

Освітня політика перших українських урядів (1917-1919). Політика українізації у ранньорадянський період. Уніфікація української освіти і науки відповідно до радянської політико-освітньої доктрини (1930-1950 рр.).

Приклади слайдів презентації до лекції №2.



Деякі узагальнення до періодизації ВІОП

Домодерна доба – від початку існування людини до 1492 р. (відкриття Америки)

Формування протосучасних канонів виховання і навчання нових генерацій людей, поширення домінуючого впливу церков на ці процеси, переважання домашнього виховання, гендерна нерівність в освіті.

Модерна доба – від 16 ст. до 1950-х рр. (до початку НТР з КТ й ІТ)

Розвиток й вкорінення класно-урочної системи навчання, формування освітніх систем (від початкової до вищої ланки освіти), вплив ідей просвітництва як рушіїв розвитку масової освіти, виокремлення педагогіки як самостійної галузі науки, розвиток експериментальної педагогіки та її визначальний вплив на зміни у підходах до навчання і виховання дітей, процеси секуляризації освіти, послаблення нерівноправного гендерного підходу до освіти.

Умовно, хронологічно стиснена, періодизація ВІОП

Домодерна доба – від початку існування людини до 1492 р. (відкриття Америки)

Модерна доба – від 1492 р. до 1950-х рр. (до початку НТР з КТ й ІТ)

Постмодерна доба – з 1950-х рр. до сьогодення

Рання (від 1914 р. – до серед. 1950-х рр.)

Сучасна **постмодерна доба** (від серед. 1950-х рр. – до сьогодення)

МОДЕРНА ДОБА

Загальне – продовження локальних цивілізаційних традицій в освіті

Особливе – поступовий занепад великих цивілізацій (окрім Західної) й освіти в них, поява локальних (національних) систем освіти за межами Європи, але за її зразками (на засадах християнства і просвітництва)

Одиничне – інтенсивний розвиток педагогіки як науки (Західна цив-я включно зі США)

Україна : долучення окрім візантійських і до західних традицій освіти, відновлення формування (з кінця XIX ст.) національної школи

Усього 17 слайдів.

Схема-зразок самостійного виконання завдання до лекції № 2 (за умовно виділеними історичними періодами)

1. Складіть таблицю «Європейські та американські педагоги (філософи) Нового часу (19-21 століття)» (по 1-2 персоналії з країни)
Ім'я (+ країна)

Роки життя

Проблеми, над якими розмірковував мисленик (2- 3 проблеми)

2. Складіть таблицю «Українські просвітники і педагоги 17-18 віків »

Ім'я

Роки життя

Проблеми, над якими розмірковував мисленик (2- 3 проблеми)

3. Складіть таблицю «Українські освітні діячі і педагоги 19 -20 ст. (до 1917 р.)»

Ім'я

Роки життя

Проблеми, над якими розмірковував мисленик (2- 3 проблеми)

4. Робота з термінами. На підставі тексту лекції та рекомендованої літератури надайте визначення поняттям (історичний процес; історико-культурний процес; цивілізація).

Тема 3. Історико-освітній процес і школа в Україні у постмодерну добу. Сучасні євроінтеграційні й глобалізаційні процеси в освіті та їх вплив на українську освітню галузь. Новітні наукові підходи до історико-освітніх досліджень.

Особливості формування освітніх тенденцій у західному постіндустріальному суспільстві. Вплив НТР на освітню галузь. Проблеми модернізації педагогічних традицій великих цивілізацій Сходу. Школа й освіта в інформаційному суспільстві.

Уніфікаційні процеси в українській освіті і радянська політико-освітня доктрина (1960-1991). Тенденції розвитку освіти в Україні після здобуття незалежності.

Поняття про педагогічну діяльність, про організацію наукових досліджень в Україні, зокрема в НАПН України.

Поняття про мікроісторію й регіоналістику, інтелектуальну історію, історію повсякденності у вимірі сучасних досліджень освіти і педагогічної думки.

Приклади слайдів презентації до лекції №3.

Лекція №3

Вітчизняний історико-освітній процес і школа в Україні у др. пол.19-20 ст.і в постмодерну добу. Сучасні євроінтеграційні й глобалізаційні процеси в освіті та їх вплив на українську освітню галузь. Новітні наукові підходи до історико-освітніх досліджень

ПОСТМОДЕРНА ДОБА: Рання (від 1914 р. – до сер. 1950-х рр.)

ДЕЯКІ УЗАГАЛЬНЕННЯ

Загальне – продовження інтенсивного розвитку освітньої сфери, експериментальних психолого-педагогічних досліджень

Особливе – узаasadнення освітніх інституцій різного рівня й статусу (Зах. цивілізація включно зі США)

Одиничне – специфічні риси побудови систем освіти в локальних цивілізаціях (загальність (різних її рівнів) освіти, гендерні, релігійні особливості)

В Україні – утворення національної системи освіти (1917-1921), яка у 1930-1950-х рр. у межах радянської парадигми учіння зазнала уніфікаційних процесів (час входження до СРСР)

ПОСТМОДЕРНА ДОБА: Сучасна постмодерна доба

(від сер. 1950-х рр. – до сьогодення)

Загальне – розвиток і поширення комп'ютерів, що відкрило нову інформаційно-комунікаційну еру, і дало поштовх процесам глобалізації

Особливе – відродження країн, що належали до Великих цивілізацій (КНР, Індія), й розвиток їх освітніх інституцій

Одиничне – специфічні риси побудови систем освіти у локальних цивілізаціях

В Україні: розвиток укр. о. в дусі рад. парадигми (до 1991 р.); розвиток освітньої сфери в умовах незалежності
Тенденції модернізації освіти: національна й особистісна орієнтованість, гуманізація, євроінтеграція, комп'ютеризація–цифровізація

Освіта в суверенній Україні

1991-1999 – перехід від рад. пардигми школи учіння до парадигми особистісно орієнтованої о. У документі Державна нац. програма «Освіта: Україна ХХІ ст.» (1993) стратегічним напрямом реформування галузі проголошено її нац. спрямованість (укр. мова як основа о. процесу, розроблення укр. підручників, нових навч. програм), посилення індивідуального підходу до здобувачів о. (диференціація), психологізація о. процесу, урізноманітнення типів і форм здобуття о. (Закон «про освіту» (1996). Утворення укр. АПН (1992), розширення мережі і формату ВНЗ, скорочення кількості дит. садків, позашкільних н-в закладів, ПТУ

2000-2013 – процеси євроінтеграції в о., продовження розроблення нової законодавчої бази її розвитку, узгодження цієї бази із європейським о. законодавством, перехід на 12-річну сер. о. (2005-2010, з 2010 - згортання переходу), запровадження: стандартизації всіх рівнів о. (з 2001), ЗНО випускників шкіл, старшої профільної школи; приєднання до Болонського процесу (2004). Зростання кількості ЗВО.

2014-донині – відновлення переходу на 12-річну сер. о., розроблення і втілення концепції «Нова укр. школа» (2017), реалізація ідей компетентнісного підходу до о., прийняття низки нових Законів щодо о. і наук. діяльності, підготовки вчителів. Скорочення (оптимізація) кількості сер. Ш. (насамперед сільськ.), зростання кількості дит. садків і впровадження дошк. о.

Усього 23 слайди

**Схема-зразок самостійного виконання завдання до лекції № 2
(за умовно виділеними історичними)**

1. Складіть таблицю «Європейські та американські педагоги (філософи) епохи постіндустрального суспільства (др пол.20-21 століття)» (по 1-2 персоналії з країни)
Ім'я (+ країна)
Роки життя
Проблеми, над якими розмірковував мисленик (2- 3 проблеми)

2. Складіть таблицю «Українські просвітники і педагоги 20 ст.
Ім'я
Роки життя
Проблеми, над якими розмірковував мисленик (2- 3 проблеми)

3. Складіть таблицю «Українські освітні діячі і педагоги 21 ст.
Ім'я
Роки життя
Проблеми, над якими розмірковував мисленик (2- 3 проблеми)

4. Робота з термінами. На підставі тексту лекції та рекомендованої літератури надайте визначення поняттям (історичний процес; історико-культурний процес; цивілізація).

5. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назви тем семінарських занять	Кількість годин
1.	Історія освіти як наука. Історія освіти як невід'ємний складник будь-якого педагогічного дослідження. Теоретико-методологічні питання історико-педагогічного складника дослідження (наукові терміни, поняття)	2
2.	Поняття «цивілізація». Цивілізаційний підхід до дослідження освітніх процесів. Теоретико-методологічні питання історико-педагогічного складника дослідження (хронотоп, хронологічні межі, періодизація)	2
3.	Всесвітній історико-освітній процес (домодерна доба). Теоретико-методологічні питання історико-педагогічного складника дослідження (джерела і джерельна база)	2
4.	Європейський історико-освітній процес (модерна доба). Теоретико-методологічні питання історико-педагогічного складника дослідження (критика джерел, герменевтичний підхід)	2
5.	Світовий історико-освітній процес (постмодерна доба). Теоретико-методологічні питання історико-педагогічного складника дослідження (вимоги до творення наукового тексту, поняття про географічні межі дослідження)	4
6.	Педагогічні персоналії у розвитку української та зарубіжної освіти	2
	Разом	14

Тема 1. *Історія освіти як наука. Історія освіти як невід’ємний складник будь-якого педагогічного дослідження. Теоретико-методологічні питання історико-педагогічного складника дослідження (наукові терміни, поняття)*

Питання для обговорення

1. Як співвідносяться всесвітній історико-освітній процес і вітчизняний історико-освітній процеси у просторі й часі, у вимірі предмета дослідження аспірантів.
2. Які завдання історії освіти як науки. Як вона співвідноситься з історичною наукою. Чи виконує історія освіти методологічну функцію.
3. Яка роль історико-педагогічних екскурсів (вступів) в освітньо-педагогічних дослідженнях аспірантів.
4. Розгляд теоретико-методологічних питань історико-освітнього складника докторського дослідження (наукові терміни, поняття, їх історичні трансформації і розвиток, авторські неологізми).

Тема 2. *Поняття «цивілізація». Цивілізаційний підхід до дослідження освітніх процесів. Теоретико-методологічні питання історико-педагогічного складника дослідження (хронотоп, хронологічні межі, періодизація)*

Питання для обговорення

1. Чим зумовлена поява обґрунтування цивілізаційного підходу до опису історії. Чи він доцільний у розгляді історії освітніх процесів.
2. Чим можна пояснити значну увагу до розроблення періодизації історико-освітнього процесу, чи корисна вона для науково-педагогічного дослідження.
3. У чому полягає умовність будь-якої періодизації історичних процесів, зокрема й виокремлення у всесвітній історії освіти домодерної, модерної й постмодерної епох.
4. Розгляд теоретико-методологічних питань історико-освітнього складника дослідження (хронотоп, хронологічні межі, періодизація, періоди, етапи).

Тема 3. *Всесвітній історико-освітній процес (домодерна доба). Теоретико-методологічні питання історико-педагогічного складника дослідження (джерела і джерельна база)*

Питання для обговорення

1. Ключові події і явища всесвітнього історико-освітнього процесу у домодерну добу на прикладі великих цивілізацій.
 - 1.1. Близькосхідна цивілізація.
 - 1.2. Південноазійська цивілізація.
 - 1.3. Далекосхідна цивілізація.
 - 1.4. Західна цивілізація.
2. Визначні явища у розвитку освіти на українських землях (X-XIV ст.).
3. Розгляд теоретико-методологічних питань історико-освітнього складника дослідження (джерела і джерельна база, правила коректного використання джерел).
 - 3.1. Типи і види джерел.
 - 3.2. Джерельна база та її формування у дисертації.
 - 3.3. Вимоги до використання джерел (види цитувань, покликань).

Тема 4. *Європейський історико-освітній процес (модерна доба). Теоретико-методологічні питання історико-педагогічного складника дослідження (критика джерел, герменевтичний підхід)*

Питання для обговорення

1. Ключові події і явища європейського історико-освітнього процесу у модерну добу.
 - 1.1. Ренесанс і освіта.
 - 1.2. Освітні ідеї Просвітництва.
 - 1.3. Освіта в умовах і викликах індустріального суспільства. Тенденції розвитку європейської й американської шкільної освіти на перетині XIX й XX ст.: трудова школа, школи вільного виховання, реформаторська педагогіка, педагогіка прагматизму, формування ідей гуманістичної педагогіки (педологія, педагогічна психологія). Століття дитини.
2. Українці як самостійна культурно-історичної спільнота.
 - 2.1. Освітні традиції українців у ХУІ-ХУІІІ ст.: роль православної і католицької релігій у розвитку освіти на українських землях. Братські школи.
 - 2.2. Острозька академія, Києво-Могилянська академія. Вплив українських релігійних просвітників на просвіту в Російській імперії ХУІІІ ст.
 - 2.3. Розвиток освіти в умовах локальної цивілізації імперської Росії. Громадський рух за національну українську школу на зламі XIX-XX ст.
 - 2.4. Освітня політика перших українських урядів (1917-1919).
 - 2.5. Політика українізації у ранньорадянський період.
3. Розгляд теоретико-методологічних питань історико-освітнього складника дослідження (критика джерел, герменевтичний підхід).

Тема 5. *Світовий історико-освітній процес у постмодерну добу. Теоретико-методологічні питання історико-педагогічного складника дослідження (вимоги до творення наукового тексту, поняття про географічні межі дослідження)*

Питання для обговорення

1. Ключові події і явища світового історико-освітнього процесу у постмодерну добу.
 - 1.1. Освітні тенденції у західному постіндустріальному суспільстві. Вплив НТР на освітню галузь.
 - 1.2. Проблеми модернізації педагогічних традицій великих цивілізацій Сходу.
 - 1.3. Школа й освіта в інформаційному суспільстві.
2. Уніфікація української освіти і науки відповідно до радянської політико-освітньої доктрини (1930-1950 рр.).
3. Уніфікаційні процеси в українській освіті згідно з радянською політико-освітньою доктриною і зародження особистісно орієнтованої парадигми освіти (1960-1991).
4. Тенденції розвитку освіти в Україні після здобуття незалежності.
 - 4.1. Національний вектор розвитку освіти незалежної України.
 - 4.2. Євроінтеграційний вектор розвитку української освіти.
 - 4.3. Дитиноцентрований вектор розвитку української освіти.
5. Теоретико-методологічні питання історико-педагогічного складника дослідження (вимоги до творення й оформлення наукового тексту, географічні межі дослідження).

Тема 6. *Педагогічні персоналії у розвитку української та зарубіжної освіти*

Питання для обговорення

1. Володимир Мономах і його «Повчання отрокам».
2. Значення спадщини Г.Сковороди для розвитку засад української педагогіки.
3. К.Ушинський як перший вітчизняний педагог-теоретик європейського рівня.

4. М. Драгоманов і Б. Грінченко : дискусії довкола детермінант української освіти наприкінці XIX ст.
5. С. Русова про засади української народної школи.
6. А. Макаренко – геній соціального виховання.
7. В. Сухомлинський і початок утвердження особистісно орієнтованої концепції шкільної освіти.
8. О. Захаренко й І. Ткаченко про проблеми сільської школи.
9. Роль Платона у розвитку ідей про освіту.
10. Конфуцій і виховання мудрого мужа.
11. Я. А. Коменський і становлення модерної шкільної освіти в Європі.
12. Роль Ж. Ж. Руссо і дитиноцентризм
13. Вітторіно да Фельтре і Й. Г. Песталоцці – зразки гуманістичного ставлення до дитини.
14. Вплив Й. Ф. Гербарта на формування європейської шкільної парадигми.
15. Г. Кршенштайнер і школа праці.
16. Роль Дж. Дьюї і прагматизація цілей освіти.

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

Зміст самостійної роботи з навчальної дисципліни «Становлення і розбудова української освіти у контексті цивілізаційного підходу» спрямований на закріплення теоретичних знань і їх поглиблення, на набуття і удосконалення практичних навичок і умінь, що сприяє формуванню професійного світогляду майбутніх фахівців докторів філософії.

Самостійна робота поділяється на 7 тем (по 2 або 3 години кожна) відповідно до семінарських занять.

Кожна самостійна робота передбачає виконання письмового завдання.

Звітуватись за виконання самостійної роботи бажано під час відповідного семінарського заняття.

Матеріали, підготовлені письмово, здаються (надсилаються) викладачу на перевірку.

№ з/п	Назви тем самостійних робіт	Кількість годин
1.	Знакові події, явища, постаті в освіті у домодерну добу (у межах вибраної для вивчення певної позаєвропейської цивілізації).	6
2.	Знакові події, явища, постаті в європейській освіті у домодерну добу.	6
3.	Знакові події, явища, постаті в європейській освіті у модерну добу.	6
4.	Знакові події, явища, постаті в європейській освіті у постмодерну добу.	6
5.	Знакові події, явища, постаті в українській освіті у домодерну і модерну добу.	7
6.	Знакові події, явища, постаті в українській освіті у постмодерну добу.	7
7.	Формування джерельної бази дослідження і опис різних типів джерел у тексті дисертації	2
	Разом	40

Пояснення (розгорнуте) щодо виконання самостійних робіт

1. «Знакові події, явища, постаті в освіті у домодерну добу (у межах вибраної для вивчення певної позаєвропейської цивілізації)». Вибрати (на свій розсуд) знакову подію (явище) і постать в освіті домодерної доби (у межах вибраної для вивчення певної позаєвропейської цивілізації) й обґрунтувати їх значущість для поступу освіти (письмова робота на 2-3 аркуші формату А4, шрифт Times New Roman, розмір 12, одинарний інтервал, з подальшим захистом положень на занятті). Підготувати коротку презентацію (4-5 слайдів).

Обов'язковим елементом виконання завдання є добір коротких автентичних цитат (2-3), пов'язаних з обраними феноменами й особами.

2. «Знакові події, явища, постаті в європейській освіті у домодерну добу». Вибрати (на свій розсуд) знакову подію (явище) і постать в європейській освіті домодерної доби й обґрунтувати їх значущість для поступу освіти (письмова робота на 2-3 аркуші формату А4, шрифт Times New Roman, розмір 12, одинарний інтервал, з подальшим захистом положень на занятті). Підготувати коротку презентацію (4-5 слайдів).

Обов'язковим елементом виконання завдання є добір коротких автентичних цитат (2-3), пов'язаних з обраними феноменами й особами.

3. «Знакові події, явища, постаті в європейській освіті у модерну добу». Вибрати (на свій розсуд) знакову подію (явище) і постать в європейській освіті модерної доби й обґрунтувати їх значущість для поступу освіти (письмова робота на 2-3 аркуші формату А4, шрифт Times New Roman, розмір 12, одинарний інтервал, з подальшим захистом положень на занятті). Підготувати коротку презентацію (4-5 слайдів).

Обов'язковим елементом виконання завдання є добір коротких автентичних цитат (2-3), пов'язаних з обраними феноменами й особами.

4. «Знакові події, явища, постаті в європейській освіті у постмодерну добу». Вибрати (на свій розсуд) знакову подію (явище) і постать в європейській освіті у постмодерну добу й обґрунтувати їх значущість для поступу освіти (письмова робота на 2-3 аркуші формату А4, шрифт Times New Roman, розмір 12, одинарний інтервал, з подальшим захистом положень на занятті). Підготувати коротку презентацію (4-5 слайдів).

Обов'язковим елементом виконання завдання є добір коротких автентичних цитат (2-3), пов'язаних з обраними феноменами й особами.

5. «Знакові події, явища, постаті в українській освіті у домодерну і модерну добу». Вибрати (на свій розсуд) знакову подію (явище) і постать в українській освіті у модерну добу й обґрунтувати їх значущість для поступу вітчизняної (або світової) освіти (письмова робота на 2-3 аркуші формату А4, шрифт Times New Roman, розмір 12, одинарний інтервал, з подальшим захистом положень на занятті). Підготувати коротку презентацію (4-5 слайдів).

Обов'язковим елементом виконання завдання є добір коротких автентичних цитат (2-3), пов'язаних з обраними феноменами й особами.

6. «Знакові події, явища, постаті в українській освіті у постмодерну добу». Вибрати (на свій розсуд) знакову подію (явище) і постать в освіті у постмодерну добу й обґрунтувати їх значущість для поступу вітчизняної (або світової) освіти (письмова робота на 2-3 аркуші формату А4, шрифт Times New Roman, розмір 12, одинарний інтервал, з подальшим захистом положень на занятті). Підготувати коротку презентацію (4-5 слайдів).

Обов'язковим елементом виконання завдання є добір коротких автентичних цитат (2-3), пов'язаних з обраними феноменами і особами

7. «Формування джерельної бази дослідження і опис різних типів джерел». Письмова робота (аркуші формату А4, шрифт Times New Roman, розмір 12, одинарний інтервал): укласти список з 25 джерел (за темою свого докторського дослідження), за вимогами до оформлення PhDдисертацій, до якого входили б первинні, вторинні, інтерпретаційні, інші джерела. Обґрунтувати, які типи джерел і чому (згідно з метою і завданнями Вашого дослідження) Ви увели до списку.

8. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі вивчення дисципліни застосовуються наступні методи навчання:

за типом пізнавальної діяльності:

- пояснювально-ілюстративний;
- проблемного викладу;
- дослідницький;

відповідно до логіки пізнання:

- аналітичний;
- діалоговий/дискусійний;
- індуктивний;
- дедуктивний;

за основними етапами процесу:

- формування знань;
- узагальнення;
- закріплення;
- перевірка;

за системним підходом:

- стимулювання та мотивація;
- дискусія
- контроль та самоконтроль.

за джерелами знань:

- словесні – лекція, пояснення;
- наочні – демонстрація презентацій з тем.

за рівнем самостійної розумової діяльності:

- частково-пошуковий;
- дослідницький

Методи під час дистанційного навчання: телекомунікаційні (інтерактивні комп'ютерні відеоконференції, on-line консультації, самостійна робота здобувачів вищої освіти ступеня доктор філософії з використанням освітніх платформ (Zoom, Google Meet) та месенджерів (Telegram, Viber).

8. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Поточний контроль успішності засвоєння аспірантами навчального матеріалу здійснюється шляхом опитування й оцінювання знань під час семінарських занять, виконання аспірантами самостійної роботи, проведення і перевірки письмових контрольних тестувань.

Підсумковий контроль здійснюється у формі іспиту.

9. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ АСПРАНТИ

Оцінювання результатів навчання здобувачів здійснюється за 100-бальною шкалою, шкалою ECTS та національною шкалою.

Очікувані результати навчання, контрольні заходи та терміни виконання оголошуються на першому занятті в семестрі. Враховуються бали, набрані на заняттях та під час підсумкового контролю (заліку). При цьому обов'язково враховуються: присутність на заняттях та активність здобувача під час заняття; недопустимість пропусків та запізнь на заняття; користування мобільним телефоном чи іншими пристроями під час заняття в цілях, не пов'язаних з навчанням; списування та плагіат; несвочасне виконання поставленого завдання та ін.

Загальна трудомісткість дисципліни – 100 балів, із них 85 балів здобувач може отримати впродовж роботи на семінарських і лекційних заняттях (впродовж семестру вивчення дисципліни), 15 балів – на заліку.

Схема нарахування балів з дисципліни подано у таблиці.

Таблиця

СХЕМА НАРАХУВАННЯ БАЛІВ

Поточне оцінювання, самостійна робота															Підсумковий контроль (залік)	Сума	
Т.1			Т.2			Т.3											
Л	С	С/р	Л	С	С/р	Л	С	С/р	С	С/р	С	С/р	С	С/р	С/р		
1	6	7	1	6	7	1	6	7	6	7	6	6	6	6	6	15	100

Скорочення: Л – лекція; С – семінар; С/р – самостійна робота.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, диференційованого заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82-89	B	добре
75-81	C	
69-74	D	
60-68	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

10. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Конспект лекцій – у вигляді системи презентацій.
2. Методичні рекомендації з підготовки до семінарських занять з дисципліни «Становлення і розбудова української освіти у контексті цивілізаційного підходу».

11. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Адаменко О.В., Панасенко Є.Ф. Публікації й дисертації українських авторів з питань навчання школярів (др. пол. ХХ ст.): бібліограф. Показчик. Луганськ, 2013. 299 с.
2. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти в Україні. Історія. К.: Либідь, 1998. 321 с.
3. Березівська Л.Д. Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ ст.: монографія. К.: Богданова А.М., 2009. 406 с.
4. Бех І.Д. Виховання особистості. К.: Либідь, 2003. Кн.1 – 278 с; Кн.2. – 342 с.
5. Васькович Г. Шкільництво в Україні (1905-1920 рр.). *Мандрівець*. 1995. квітень 2(5). С.7-40. – Червень 3. С.3-41.
6. Ващенко Г. Український ренесанс ХХ століття. Торонто, 1953. 80 с.
7. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава, 1994. 192 с.
8. Ващенко Г. Хвороби в галузі національної пам'яті. К., 2003. 336 с.
9. Вовк Л.П. Громадсько-педагогічне сподвижництво в Україні: (Етапи і особливості). К.: ТОВ "Міжнародна фінансова агенція", 1997. 211 с.
10. Год Б. Виховання в епоху європейського Відродження. Полтава: АСМІ, 2004. 464 с.
11. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : методологічні поради молодим науковцям. К. - Вінниця, 2008. 278 с.
12. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. 2- вид. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.
13. Гупан Н.М. Українська історіографія історії педагогіки. К.: А.П.Н., 2002. 224 с.
14. Дем'яненко Н.М. Загальнопедагогічна підготовка вчителів в Україні (XIX - перша третина ХХ ст). К.: ІЗМН, 1998. 328 с.
15. Державна національна програма "Освіта": Україна ХХІ століття. Київ, 1994.
16. Диференційований підхід в історії української школи (кінець ХІХ – перша третина ХХ ст.): монографія / [Сухомлинська О. В., Дічек Н. П., Березівська Л. Д., Гупан Н. М., та ін.]; НАПН України, Ін-т педагогіки. Київ : Пед. думка, 2013. 637 с.
17. Дічек Н. П. Освітня політика в добу незалежності України в особах: В. Г. Кремень. *Sozioökonomische und rechtliche Faktoren der sozialen Entwicklung unter den Bedingungen der Globalisierung* : kollektive Monographie in 2 Bänden / Hrsg. von Doktor der Wirtschaftswissenschaften, Professor Yu. V. Pasichnyk. Shioda Gmb H, Steyr (Austria), 2018. B. 2. P. 387–399. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/714605/>.
18. Дічек Н. П. Психолого-педагогічні моделі особистісно орієнтованого виховання (період незалежності України). *Педагогічна освіта: теорія і практика*: зб. наук. пр. / Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. І. Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України. Кам'янець-Подільський, 2019. Вип. 26 (1–2019). Ч. 1. С.70–78. DOI: 10.32626/2309-9763.2019–26–1.70-77 URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715816>
19. Дічек Н. П. До проблеми змісту шкільної освіти: Е. Д. Гірші і «Базові знання» (Core Knowledge). *Педагогічна освіта: теорія і практика*: зб. наук. пр. / Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. І. Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України. Кам'янець-Подільський, 2019. Вип. 27. Ч.2. С. 368-374. DOI: 10.32626/2309-9763.
20. Дічек Н.П. Стратегія і тактика державної політики незалежної України у галузі загальної середньої освіти. *Освітологія*. 2020. Вип. 9. С.46-60. URL: <http://osvitologia.kubg.edu.ua/potochnij-vipusk-2019.html?showall=&start=6> <https://lib.iitta.gov.ua/722269/>
21. Дічек Н. П. Зіставно-порівняльний підхід у сучасній англомовній макаренкіані: Дж. Дьюї і А. Макаренко
22. Енциклопедія освіти / НАПН України; голов. ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2021.

23. Зайченко І. В. Педагогіка: підручник для студентів пед. ВНЗ. 3-є вид. К.: В-во Ліра-К, 2016. 608 с.
24. Зайченко І. В. Педагогічна концепція С.Русової. 2-е вид. Чернігів, 2000. 234 с.
25. Закон України «Про вищу освіту» (2016). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
26. Закон України «Про загальну середню освіту». *Освіта*. 1997. 27 серпня.
27. Закон України «Про освіту» (2017). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show>
28. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show>
29. Збірник законодавчих і нормативних актів про освіту. Київ, 1994. Вип.1-5.
30. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа). *Пед. газета*. 2002. № 1, січень
31. Концепція національного виховання. *Освіта*. 1994. 26 жовтня.
32. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Додаток до наказу МОН України від. 16.06.2015р. № 641. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/
33. Кравець В. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва: навч. посібник для педагогічних навчальних закладів Тернопіль, 1996. 431 с.
34. Кравець В. Історія української школи і педагогіки: курс лекцій: навч. посіб. Тернопіль, 1994. 404 с.
35. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. К.: Пед. думка, 2009. 520 с.
36. Кремень В.Г. Людина як суб'єкт творчої діяльності: інноваційний аспект. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. №9-10. С. 6-10.
37. Кремень В.Г. Філософія національної ідеї: Людина. Освіта. Соціум. Вид. перероб. К.: Грамота, 2010. 576 с.
38. Кремень В.Г. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму: монографія. К.: Пед. думка, 2012. 368 с.
39. Крип'якевич І.П. Історія України. Львів: Світ, 1990.
40. Кузь В.Г., Ю.Д.Руденко, О.Т.Губко Українська козацька педагогіка і духовність. Умань, 1995.
41. Лікарчук І.Л. Професійно-технічна освіта України: історичний шлях і перспективи: монографія. К.: Педагогіка, 1999.
42. Луговий В.І. Педагогічна освіта в Україні. К., 1994.
43. Любар О.О., Стельмахович М.Г., Федоренко Д.Т Історія української педагогіки. К.: Інститут змісту і методів навчання МО України, 1998. 356с .
44. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина ХІХ–ХХ ст.): хрестоматія / [упоряд.: Л. Д. Березівська, Н. П. Дічек, Л. В. Пироженко, Н. С. Побірченко, Т. О. Самоплавська, О. В. Сухомлинська]. Київ : Наук. світ, 2003. 418 с.
45. Марочко В., Г.Хілліг. Репресовані педагоги України: жертви політичного терору (1929-1941). К.: Наук.світ, 2003.302с.
46. Нариси з історії новаторських навчально-виховних закладів України (кінець ХІХ-ХХ ст.): навч. посібник для студентів. Луганськ: Вид-во ДЗ "ЛНПУ", 2010. 678 с.
47. Нариси історії українського шкільництва (1905-1933 рр.): навч. посібн. /за ред. О.В.Сухомлинської. К: Заповіт, 1996. 302 с.
48. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. URL: onkh.gov.ua/content/documents/16/1517/4455.pdf.
49. Нова Українська школа (2017). URL: [-ukrainska-shkola-compressed.pdf](http://ukrainska-shkola-compressed.pdf)
50. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу.К.: Абрис, 1991. 272 с.

51. Освітні реформи : місія, дійсність, рефлексія: монографія / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Віктора Огневю'ка. К. : ТОВ «Вид. підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2013. 460 с.
52. Педагогічний словник/ за ред. акад. М.Д.Ярмаченка. К.: Пед. думка, 2001. 502 с.
53. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X - поч. XX ст.): нариси /за ред. М.Ярмаченка. К.: Рад.шк., 1991. 384 с.
54. Сірополко С. Історія освіти в Україні. К.: Наук. думка, 2001. 912 с.
55. Сисоева С., Кристопчук Т. Освітні системи країн європейського союзу: загальна характеристика: навч. посіб. Рівне, 2012. 352 с.
56. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка. К.: ІЗМН, 1997. 187 с.
57. Ступарик Б.М. Національна школа: витоки, становлення. К.:ІЗМН, 1998. 234 с.
58. Сявавко Є.І. Українська етнопедогогіка в її істор. розвитку. К.: Наук. думка. 1974.
59. Українська педагогіка в персоналіях: у 2-х т. / за ред. О.Сухомлинської. К.: Либідь, 2005. Т.1. – 621 с. Т.2.550 с.
60. Ярмаченко М.Д. Академія педагогічних наук України : п'ятиріччя становлення і розвитку. К.: Пед. думка, 2002. 216с.
61. Ярмаченко М.Д. Реформування освіти та педагогічної науки в Україні. Інститут педагогіки: погляд через роки / Ред. колегія. К.: Пед. думка, 2002. 216 с.

Додаткова

1. Ваховський Л. Ц. Методологія досліджень історико-пед. процесу: постановка проблеми. *Шлях освіти*. 2005. №2. С. 7-11.
2. Васянович Г.П. Морально-правова відповідальність педагога (теоретико-методологічний аспект): [Монографія]. 2-е вид. К. - Л., 2002. 232 с. (Ін-т пед. і псих. проф. освіти АПН України).
3. Гончаренко С. Наука і навчальний предмет. *Шлях освіти*. 2006. № 1. С. 8-14.
4. Гончаренко С., Кушнір В., Кушнір Г. Методологічні знання як виявлення фундаменталізації професійної підготовки вчителя. *Шлях освіти*. 2007. №3. С. 2-8.
5. Дічек Н. П. Біографічний метод як інструмент дослідження вітчизняної історії педагогіки. *Шлях освіти*. 2001. №4. С. 15-20.
6. Дічек Н. П. Герменевтика і діалогізм як засади оновлення методологічної бази історико-педагогічних досліджень. *Проблеми сучасної педагогічної освіти : сер. : педагогіка і психологія:зб. Статей : вип. 10. -Ч. 1. Ялта: РВВРВНЗКГУ, 2006. С. 164-171.*
7. Дічек Н.П. А. Макаренко і світ: аналіз англомовних студій : монографія. К. : Науковий світ, 2005. 308 с.
8. Дічек Н.П. Методологічні аспекти модернізації вітчизняних історико-педагогічних досліджень. *Педагогіка і психологія*. 2014. № 2. С. 67-75.
9. Дічек Н.П. Рецепція в порівняльно-педагогічних та історико-педагогічних дослідженнях: методологічні аспекти. *Педагогіка і психологія*. 2015. № 2. С. 78-87.
10. Жуковський В. Морально-етичне виховання в історії американської школи. Острого, 2002.428 с.
11. Іванко А.Б. Освітня діяльність та педагогічна спадщина І.Г.Ткаченка. Кіровоград:ПП. Поліграф-Терція, 2004. 188с.
12. Кравець В.П. Історія гендерної педагогіки. Тернопіль: Джура, 2005. 440 с.
13. Красовицький М.Ю. На власні очі: Проблеми морального виховання учнів у теорії і практиці вітчизняної та американської педагогіки. К.: Пед. думка, 1998.198 с.
14. Освіта та культура демократії / Кірстен А. Гансен, Роксейн К. Кауфман та Стефен Сейфер; Вступне сл.: Вацлав Гавел; Передм.: Пем Коглін і Ліз Ларант; Перекл. з англ. Л.: Галицька видавнича спілка, 2001.152 с.

15. Освітні технології / О.М.Пехота, А.З.Кіктенко, О.М.Любарська. К., 2001. 256 с.
16. Побірченко Н. Педагогічна і просвітницька діяльність українських громад у 2-й пол. ХІХ- на поч. ХХ ст.: у 2-х кн.: монографія.-К.: Наук, світ, 2000. 307 с.
17. Сбруєва А.А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англomовних країн в контексті глобалізації (90-і рр. ХХ ст. - поч. ХХІ ст.): монографія. Суми: Поліграф, 2004. 525 с.
18. Савченко О. Я. Цілі і цінності реформування сучасної школи. *Шлях освіти*. 1996. № 1. С. 20-24.
19. Тхоржевська Т.Д. Православне виховання в історії педагогіки України: монографія. К., 2005. 412 с.
20. Українська етнопедагогіка: навчально-методичний посібник / За ред. акад. В. Кононенка. Івано-Франківськ, 2005. 509 с.

УДК 431. 57(0.034.2)

Робоча програма затверджена на засіданні вченої ради Інституту педагогіки НАПН України (протокол № 12 від «31» серпня 2022 р.).

Дічек Н. П. Становлення і розбудова української освіти у контексті цивілізаційного підходу. Робоча програма навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» / Н. П. Дічек. [Електронне видання]. – Київ: Педагогічна думка, 2023. – 24 с.

DOI: 10.32405/978-966-644-671-1-2022-22

ISBN 978-966-644-671-1

Рецензенти:

Гоголь Наталія Валеріївна, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

Головко Микола Васильович, доктор педагогічних наук, доцент, заступник директора з наукової роботи Інституту педагогіки НАПН України.

© Інститут педагогіки НАПН України, 2023 рік

© Педагогічна думка, 2023 рік

© Дічек Наталія Петрівна, 2023 рік